

ننگرهار پوهنتون

پوهنځیار فیاض گل مظلوم یار

په سیمه کې د افغانستان جیوپولیتیکي او جیواکونوميکي موقعیت

لنډیز

افغانستان د سیاسي جغرافیې د ستر توب یو اوږد تاریخ لري. داد ختیز او لویدیز ترمنځ او هم د جنوبي او مرکزي اسيا ترمنځ د سوداگرۍ او کوچېدونو لرغوني لاره گڼل شوې.

د افغانستان په محور د سیمه ییزو نښلونکو پروژو پرمختگ کولای شو داستانبول پروسې او د ریکا اقتصادي ډیپلوماسۍ چوکاټ لاسته راوړنه وبلو. له هغې ډلې د افغانستان، ایران او هند ترمنځ د چابهار بندر، د لاجوردو لارې، د درېوو هېوادونو ترکمنستان، افغانستان او تاجکستان ترمنځ د رېل پټلۍ پروژې (د آتامراد آقینه رېل پټلۍ پرانسته) د ابتدایي مرحلې بشپړېدل، ټاپي، کاسازر، د ورېښمو دهلیز او د ۵۰۰ کیلو واټه برېښنا لېږ، د ټاپي پروژې او نورو سیمه ییزو نښلونکو پروژو نومونه واخلو. همدارنگه کولای شو ووايو افغانستان د اسيا د نښلونو نقطه چې جنوبي اسيا د مرکزي اسيا، ختیزه اسيا د لویديزې اسيا سره او په ټوله کې د اسيا ډیری هېوادونه د اروپا سره نښلوي. دا ټول هغه څه دي چې په سیمه کې د افغانستان جیوپولیتیکي او جیواکونوميکي ارزښت او موقعیت روښانه کوي. دغه علمي مقاله کتابتوني بڼه لري چې په کې د مختلفو علمي مقالو، کتابونو او د انټرنیټ د بېلابېلو سایټونو څخه استفاده شوې. په دې علمي مقاله کې هڅه شوې ترڅو وپوهیږو افغانستان د خپل ځانگړي جغرافیایي موقعیت څخه څنگه په سمه توگه پورته کولی شي او همدارنگه څنگه کولی شي د اسيا د څلور لارې په توگه خپل جیوپولیتیکي او جیواکونوميکي وزن معلوم او له دې موقف څخه بشپړه گټه واخلي. د مقالې په پای کې دې نتیجې ته رسیږو چې که چېرې د افغانستان جغرافیایي، جیوپولیتیکي او جیواکونوميکي موقعیتونو څخه په سمه توگه گټه پورته شي، لري نده چې افغانستان دې د سیمې او اسيا د اقتصادي څلور لارې مقام خپل کړي.

کلیدي کلیمې: مرکزي اسيا، اروپا، جیوپولیتیکي او جیواکونوميکي

سریزه

پیاوړی اقتصاد، په خپلو پښو ولاړه ټولنه، ټولنیز ثبات، ملي پیاوړی حاکمیت، د ارضي تمامیت ډاډمنتوب، ملي او نړیوال لوړ پرستیژ، هغه پیاوړي دریځونه دي چې وینو ملتونو د اساسي موخو په توگه ځان ته ټاکلي دي. نن ورځ اقتصاد او تجارتي اړیکې یواځې د اړتیاوو او فزیولوژیکي ضرورتونو بشپړ کول نه، بلکې تر دې اوچت اهداف، یعنی هوساینه هم لري.

د هېواد د پرمختگ لپاره د ترانزیت د زیربنا پانگې ته لکه: لوی لارې، سړکونه، دریل پټلیو، هوایي کرښو او هوایي ډگرونو ته چې دنورو سکتورونو ترڅنگ د انجنیري له مسلکونو سره تړاو لري، اړتیا شته. د پورته ترانزیتي او

د پوهنځي مظلوم يار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې مياشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دويمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

مواصلاتي زيربناوو له علمي پرمختگ څخه پرته د يو هېواد بنسټيز او پرمختيا امکان نلري. همدارنگه، داسې زيربناوې رامنځته کول په هېواد کې ثبات، خورا زياتې پانگونې، کارپوهانو، مديرانو، نښې دولتي پلانگذاري او نورو ته اړتيا لري. که په يو هېواد کې منظمه رهبري او مديريت پرمخ لاړ شي نو د هغه هېواد په اقتصادي وده کې زيات رول لري <http://www.taand.com/archives/51317> د ميلاد نه څلور پيړۍ دمخه د سکندر مقدوني په وخت کې د هند او يونان ترمنځ سوداگري د افغانستان له لارې تر سره کيده، افغانستان د يونانيانو او باختري شاهانو په وخت کې د سوداگري په برخه کې ځانگړې ارزښت درلود. بلخ د ورينسمو او مساله جاتو د لارو په مرکز کې پروت وو او دغه ښار د چينايي او هندي توکو د تبادلې مرکز وو. همدارنگه د ورينسمو لار چې ختيزيې د لويديز سره نښلواوه، له افغانستان څخه تيريده چې هغه وخت ورينسمو د ارزښت درلود او له همدې لارې د هېواد توليدات، ختيز او لويديز بازارونو ته لېږديدل. د افغانستان دغه سوداگري ارزښت د چنگيز يرغل، په اروپا کې د ورينسمو د چينجو د رزونې دود، همدارنگه په اروپا کې د سمندري لارو موندنو او د عصري وسايلو رامنځته کېدو اغيزمن کړ (نيازي، ۱۳۹۷: م. ۵۴). افغانستان حق لري چې له اوږدې مودې جگړې وروسته يوه انساني مرفه ټولنه ولري او خپل طبيعي سرچينې، اقتصادي امکانات، غوره جغرافيايي موقعيت او هغه پوتانسيل چې لري يې، د خپل ولس په گټه وکاروي. په دې لړ کې يوه لاره داده چې د افغانستان د جيوپوليتيک او جيو اکونوميک موقعيت څخه غوره گټه وشي او له انزوا څخه ووځي. ددې موخې لپاره بايد د منطقوي سازمانونو، منطقوي اقتصاد، نړيوالو او بو ته دلار موندنې، په بهرني تجارت کې د لوی کسر د له منځه وړلو او له راز راز سياسي فشارونو د خلاصون لپاره لارې ولټول شي. په دې کې يو هم د تجارت او اقتصادي مبادلاتو لپاره د امکاناتو لټول دي (فرهادي، ۲۰۰۱: م. ۴).

موخې

- په سيمه کې د افغانستان د جغرافيايي موقعيت ارزښت پېژندل.
- د اسيا د مختلفو هېوادونو په نښلولو کې د افغانستان نقش روښانه کول.
- د هغو پروژو او هوکړه ليکونو پېژندل چې په سيمه کې د افغانستان د جيوپوليتيک او جيو اکونوميک عواملو د پرمختگ لامل گرځي.

پوښتنې

په سيمه کې د افغانستان جغرافيايي موقعيت او ارزښت روښانه کړئ؟

د اسيايي هېوادونو په نښلولو کې د افغانستان نقش څه شی دی؟

د سيمې د هېوادونو سره د افغانستان د مهمو پروژو د لاسليکېدو له کبله د هېواد مهمې لاسته راوړنې کومې وي؟

د پوهنځي مظلوم يار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې مياشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دويمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

مواد او کړنلاره

ددې علمي مقالې د ليکنې او خپرې بڼه ترزياته بريده کتابتوني ده، چې په اړه يې گټور معلومات له کره سرچينو، معتبرو او نويو اثارو او انټرنيت پاڼو څخه راټول او د مقالې په مناسبو ځايونو او بيلو بيلو پراگرافونو کې په سيستماتيک ډول ځای په ځای شوي دي.

د موضوع ارزښت

څرنگه چې افغانستان په وچه کې راگېر هېواد دی نو په دې اساس د هغو عواملو پېژندل ترڅو افغانستان وکولای شي د سيمې له هېوادونو سره خپلې تجارتي اړيکې ولري. همدارنگه په سيمه کې د افغانستان جيوپوليتيک او جيوکونوميک ارزښت محصلينو او مينوالو ته ورپېژندل، او ددې موضوع گانو په ارزښت باندې يې پوهول.

محدوديتونه

ددې موضوع د خپرې په بهير کې ځينې ستونزې او محدوديتونو سره مخامخ شوي يم لکه: د سيمې څخه لېدنه، دنوي او معتبرو کتابونو کمښت، په ننگرهار پوهنتون کې د جغرافيه اړوند کتابونو، امکاناتو او د ځينو نورو اسانتياو، نه شتون دا هغه محدوديتونه دي چې يادول يې اړين بريښي.

د لويو لارو ارزښت

له تاريخي پېښو او د بشري تمدن د ودې له بهير څخه داسې پايله ترلاسه کېږي چې د مواصلاتي کړنو او لويو ترانسپورتي لارو وده او پراختيا د زېربنا په توگه د فرهنگ، سوداگري، اقتصاد، د ټولنو، قبيلو او پرگنو د گډېدو، د ښارونو د پيوستون، صنعتي مرکزونو، مارکيټونو د سياسي، کلتوري او اداري حالت په پرمختگ کې ځانگړې ځای لري (عارض، ۱۳۸۰: م. ۴). لارې او سړکونه د بشري ټولنو او هېوادونو ترمنځ د پيوستون او اړيکو هغه وسيله ده چې نه يواځې د سوداگري لپاره يې موثريت څرگند دی بلکې د لرغونو زمانو راهيسې يې د تمدونونو، کلتورونو او بېلابېلو تهذيبنو د پېژندلو او وړلو راولو په چارو کې ټاکونکي او گټور رول لوبولی دی (باوري، م. ۱).

د ژوند د سطحې لوړتيا، د صنايعو او ماشين آلاتو وده، د طبيعي او کاني زېرمو څخه زياته گټه اخستنه، د روغتيايي او عرفاني چوپړ تامين، د لومړنيو کړنيزو موادو ترويج، لېږد او دهغو وده او پراختيا او په پای کې يوې بسيا، لوړې او متحدې ټولني جوړول د سياسي او کلتوري پلوه په سيده توگه د مواصلاتي او ترانسپورتي سکتور په ودې پورې اړه لري (عارض، ۱۳۸۰: م. ۴-۵).

د افغانستان د لويو لارو تاريخچه

يو انگرېزي متل دی چې (The cultures goes by road) يانې کلچر او پرمختگ له سړک سره ځي. په حقيقت کې د يوه هېواد د پرمختگ لپاره مواصلاتي کړنې د اقتصادي ودې بنسټ گڼل کېږي (خل، ۱۳۹۰: م. ۵۱).

د پوهنځي مظلوم يار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې مياشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دويمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

د لويو لارو جوړېدل تل د طبيعي او اقتصادي حالت تابع وي. په افغانستان کې د لويو لارو تاريخچه هم د افغانستان له لرغوني فرهنگ او ثقافت سره سيده اړيکې لري. لکه څنگه چې د بلخ کرنيز او فرهنگي مدنيت له ميلاد څخه (۳۵۰۰) کاله وړاندې پلې لارې، د اوسنيو لارو او کاروانونه هم په همغه لرغوني تاريخ پورې اړه پيدا کوي، ځکه انسان د پوهې او فرهنگ په ترلاسه کولو سره، د ځمکې پرمخ خپلې واکمنۍ او تسلط په څنگ کې خپل اداري، سياسي، ټولنيز او تجارتي پولې په غوره شان ټاکي او تشبیتوي. په لرغوني باختر کې د کرنيز مدنيت د رڼا په خپرېدو سره، د وخت افغانستان په شمال کې له ترکستان، په شمال ختيځ کې د مغولو له امپراطورۍ سره، په جنوب کې د هند له نيمې وچې او په لويديز کې د فارس له لرغوني امپراطورۍ سره تل په تجارتي راشه درشه او د لومړنيو توکو په لېږدولو بوخت وو. له بل پلوه له گاونډيو هېوادو څخه زيات تجارتي لارې د افغانستان په لورې راخلاصې وې او دا هم ځکه چې نه يواځې په افغانستان کې يو فرهنگي مرکزيت موجود وو، بلکې په گوډ گوډ کې يې فرهنگي، مذهبي، سوداگري، د قيمتي ډبرو او فلزاتو توليدات ترسترگو کېدل. د بشري اړتيا او د گاونډيو هېوادو د تجارتي مارکيتونو د غوښتنې له امله، د تجارت او تگ راتگ لويو او وړو لارو ته اړتيا ليدل کېدل. دغه فرهنگي غنا وه چې د هېواد مادي او معنوي بنسټ يې جوړاوه (عارض، ۱۳۸۰:م. ۱۱). په اوسني وخت کې د انسان د ژوندانه په ټولو اړخونو کې بدلونونه راغلي، مواصلاتي کرښو په هېوادونو کې د اقتصاد او فرهنگ بنسټ تشکيل کړ. په افغانستان کې هم د پليو لارې، سرکونو او په حيواناتو باندې وړنه راوړنه په موټرو بدله شوه (تڼيوال، ۱۳۹۱:م. ۳۷۷).

له دويمې نړيوالې جگړې وروسته د سرکونو جوړېدو ته پاملرنه وشوه، د کورنۍ جگړې نه وړاندې په افغانستان کې تقريباً (۳۸۰۰۰) کيلو متره د گټې اخیستو وړ سرکونه او (۲۵۰۰) کيلو متره داسې سرکونه موجود و، چې د کال په ځېنو موسمونو کې به ورڅخه گټه اخیستل کېده (ځل، ۱۳۹۰:م. ۵۱). که چېرې ښه څېر شو د افغانستان سياسي او اقتصادي وده په اوسنيو شرايطو کې له مواصلاتي ودي څخه بې اغيزې نشي پاتې کېدای. افغانستان د خپل غوره جغرافيايي موقعيت او تاريخي سوابقو له مخې د مواصلاتو په برخه کې لږ څه وروسته په صنعتي کېدو پيل وکړ او له دې مادي زېربناو څخه يې ناوخته گټه واخيسته چې اصلي لامل يې د انگرېز او روسي لاس وهنه وه، چې د بېلتون اچونې او تيرې د سياست له امله يې افغانان داسې مصروف و ساتل چې ويې نشو کولای له خپل مولده ځواک نه سمه گټه پورته کړي (عارض، ۱۳۸۰:م. ۸). بايد ووايو چې په اوسني وخت کې افغانستان د خپل جيوپوليتيک، جيو استراتيک او جيو اکونوميک موقف په راڅرگندولو سره د نړۍ پام ځانته راوړلی دی چې په اوس وخت کې د نړۍ او په ځانگړي توگه د اسيا د مختلفو هېوادونو د نښلولو يواځنۍ کړۍ گڼل کېږي. ترانزيت او ترانسپورت د نړيوالو اقتصادي گټو يو ځای کولو لارې دنړۍ او په ځانگړي توگه د سيمې ترمنځ د تقابل له ميدان څخه د تعامل نقطې ته د افغانستان د سياست بدلول او له يو بل سره د سيمې هېوادونو په نښلولو کې د افغانستان د جيو اکونوميک ظرفيت پېژندنه د حکومت له لومړيتوبونو څخه گڼل کېږي. افغانستان د سيمې د مرکزي او ترانزيتي کليدي ټکي په توگه د خپل رول د تحقق لپاره لوی گامونه پورته کړي او په دې لاره کې يې ځلانده پرمختگونه هم لرلي دي. افغانستان د ترانزيت په برخه کې توانېدلی چې له بېلابېلو هېوادونو سره گڼ هوايي دهليزونه برابر کړي او له بېلابېلو هېوادونو سره د خپلې سوداگري، کچه پراخه کړي او ان په ځمکنۍ ترانزيت سربېره د هېواد په تاريخ کې

د پوهنځي مظلوم يار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې مياشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دويمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

دلومړي ځل لپاره له هند سره هم مهاله د سوداگرۍ هوايي دهلبز پرانيست او گټې اخيستې ته وسپارل شو. د ترانزيتي لگښت کچې راټيټيدل، هډفي سيمو ته د موسمي صادراتو پر وخت رسول، د اړتيا وړ صادراتي او وارداتي محصولاتو د امنيت ټينگول او... بېلابېلو ترانزيتي او ترانسپورتي دهلبزونو ته د لاس رسې پايلې دي. د اور گاډي پټلۍ جوړول او پراختيا، د ترانزيتي سرکونو پراختيا، په دې برخه کې د حقوقي او قانوني تشو ډکول، د هوايي ډگرونو پراختيا، په لويو سازمانونو لکه TIR کې غړيتوب، د ترانزيت په سکتور کې د افغانستان د لاسته راوړنو بله برخه بلل کېږي. د سيمې او گاونډيو هېوادونو سره د دوه اړخيزو او څو اړخيزو هوکړه ليکونو لاسليک، له فساد سره مبارزه او د کورني او بهرني ترانزيت او ترانسپورت بهير چټکتيا او اسانتيا او... په دې برخه کې د حکومت د فعاليتونو بله برخه ده (د ستراتېژيکو اړيکو او رسنيو معاونيت، ۱۳۹۲:م. ۱۲۲)

۱: جدول: د گاونډيو هېوادونو سره د افغانستان مهم بندرونه

د بندر نوم	ولایت	کاونډی هېواد	د بندر نوم	ولایت	کاونډی هېواد
اسلام قلعه	هرات	ایران	شیرخان	کنډز	تاجکستان
ابونصر فراهی	فراه	ایران	تورخم	ننگرهار	پاکستان
پل ابریشم	نیمروز	ایران	غلام خان	خوست	پاکستان
تورغونډی	هرات	ترکمنستان	سپین بولدک	قندهار	پاکستان
آقینه	فاریاب	ترکمنستان	حیرتان	بلخ	ازبکستان

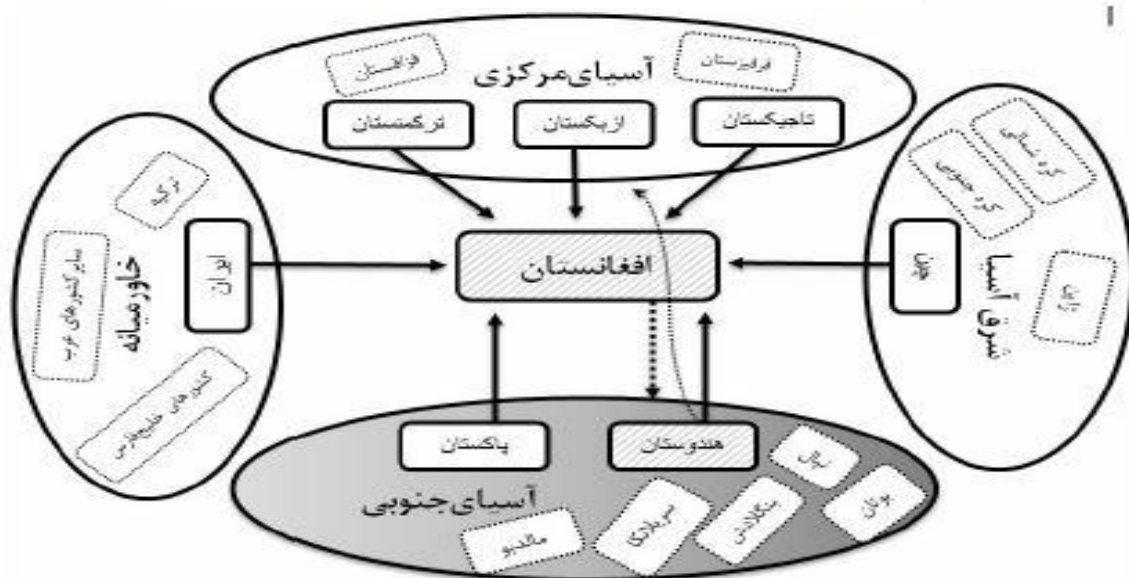
په سیمه کې د افغانستان جیو اکونوميکی او ترانزيتي ارزښت

افغانستان په داسې يوه سيمه کې موقعيت لري چې کولای شي په سياسي، امنيتي، اقتصادي، فرهنگي، جيوپوليتيکي او جيو اکونوميکي لحاظ د اسيا څو مهمې نقطې لکه: مرکزي اسيا، منځنۍ ختيز او جنوبي اسيا سره ونښلوي. د اسيا تر ټولو مهمه سيمه منځنۍ اسيا ده، ولې په اوس وخت کې هند او پاکستان غواړي د افغانستان له لارې په جنوبي اسيا کې خپل منځي رقابت وکړي. د بل لوري د هندوستان لپاره افغانستان، د مرکزي اسيا او منځنۍ ختيز ته د داخلېدو دروازه گڼل کېږي. هندوستان د افغانستان په همکارۍ کولای شي منځني ختيز او مرکزي اسيا ته لار پيدا او هم کولای شي چې په اقتصادي لحاظ په دغه سيمه کې د پاکستاني او چيني تجارتي مخه ونيسي (وټوقی و همکاران، ۱۳۹۳:م. ۱).

□ Transport International par la Route

د پوهنځیار مظلوم یار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې میاشتني خپرونې د ۱۳۹۹ کال دویمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

که څه هم د تاریخ په اوږدو کې افغانستان د غوره جغرافیایي موقعیت درلودونکی وو. مگر په هره دوره کې یې ارزښت تفاوت درلود. په لرغوني وختونو کې د افغانستان د موقعیت ارزښت د ورینمو لارې د تېرېدو له کبله وو ولې په اوس وخت کې دا ارزښت د مرکزي اسیا څخه د گاز پیپ لاین او نفتو لېږدول د جنوب او ختیځ په لور ځانگړې شوی دی. پرته له شکه لویدیز د طالبانو د واکمنۍ څخه مخکې او وروسته پدې قانع وو چې د گازو او نفتو انتقال د مرکزي اسیا څخه د جنوبي اسیا او د نړۍ ازادو او بو ته د لېږدولو لپاره افغانستان ځانگړې موقعیت لري. دغه لوري عملاً ایران د مذاکراتو له هغه میز څخه د ختیځ او جنوبي اسیا په لور د انرژي انتقال دی، لري کوي. د بل لوري افغانستان په داسې یوه سیمه کې قرار لري چې د نړۍ ۲۰ سلنه انرژي تامینوي (پیشگاهي فرد، رحيمي، ۱۳۸۷م: ۱۲۵). د مرکزي اسیا هېوادونو سره د افغانستان تجارتي اړیکې مخ په پېریدو دي دا ځکه چې افغانستان د مرکزي اسیا او جنوبي اسیا د هېوادونو نښلولو سره په ثبوت ورسوله چې له افغانستان پرته، د دوی اړیکې ناممکنې دي (نادري او همکاران یې، ۱۳۹۲م: ۱۸).



۱. شکل: د اسیا په لویه وچه کې د مرکزي اسیا، جنوبي اسیا، ختیځې اسیا او د منځني ختیځ ترمنځ په نښلولو کې د افغانستان نقش

د مرکزي اسیا سره د افغانستان د تړلو فرصتونه

افغانستان په شمال کې د تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان سره ګډې پولې لري. افغانستان د دغه هېوادونو په مرسته کولای شي د نورو مرکزي اسیا هېوادونو ته لار پیدا کړي. که څه هم دغه سیمه د یو بل سره ګډې ځانگړنې لري چې په ۱۸ پېړۍ کې د روسیې او بریتانیا د استعماري رقابت له امله د یو بل څخه بیل شول (و ثوقی و همکاران، ۱۳۹۳م: ۷).

د پوهنځیار مظلوم یار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې میاشتني خپرونې د ۱۳۹۹ کال دویمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

د مرکزي اسيا هېوادونو سره د افغانستان تړل د امریکا یوه اوږد مهاله استراتژي وه، چې ددې طرحې په واسطه امریکا متحده ایالاتو غوښتل د افغانستان له لارې مرکزي اسيا کې خپل نفوذ زیات کړي. ترڅو په افغانستان کې ددوی نفوذ وکولای شي چې دخپلو گټو لپاره د مرکزي اسيا هېوادونو ته کوم تهديد ونه اوسي. د بل لورې د مرکزي اسيا هېوادونه په دې اساس هم له افغانستان سره د اړیکو په پراخولو کې دي چې ۱: په افغانستان کې د باثباته دولت په رامنځ ته کېدو ددې هېوادونو امنیت خوندي پاتې کېږي. ۲: مرکزي اسيا په افغانستان کې بې شمېره اقتصادي گټې لري چې یو د افغانستان له لارې د اسيا د نورو سیمو سره تړل دي (وټوقی و همکاران، ۱۳۹۳: م. ۱۰).

که څه هم افغانستان په وچه کې راگېر هېواد دی خو د جغرافيې موقعیت، طبیعي شرایطو او فرهنگي ارزښتونو ته په کتلو سره د آسیا او نړۍ د تمدن زانگو گڼل کېږي. افغانستان اسیایي هېوادونو لپاره په نړیوالو اړیکو کې د څلور لارې حیثیت لري. دا ځکه افغانستان د ځانگړې موقعیت په درلودلو سره د آسیا او نړۍ په نښلولو کې د یو پل بڼه غوره کړې، چې منځنۍ او شمالي اسيا د جنوبي آسیا سره او ختیځه اسيا د لویدیځې اسيا سره نښلوي (عظیمي، ۱۳۹۰: م. ۲۳). همدارنگه د چاپهار بندر، هوايي دهلیزونو، د لاجوردو لار او د اوسپنې د کرنو په واسطه د نړۍ او سیمې هېوادونه سره نښلوي چې ددغه هېوادونو لپاره د اړیکو تر ټولو لنډه لاره گڼل کېږي (نادري او همکاران یې، ۱۳۹۲: م. ۱۸).

د افغانستان د جغرافیایي موقعیت له مخې، د اسيا د لویې وچه په مرکز کې د تاریخ د ډېرو پخوا زمانو څخه د ختیځ او لویدیځ ترمنځ خپلې سوداگریزې اړیکې ساتلې دي. ددغې سوداگریزې او فرهنگي اړیکو ادامه د وگړو په ژوندانه کې د اقتصاد او فرهنگ له مخې ستر رول لوبولی دی. د مېلاد نه وړاندې په څلورمه پېړۍ کې د سکندر د لښکر کشۍ په پایله کې د یونان او هند ترمنځ سوداگریزې اړیکې د افغانستان له لارې ترسره کېدې او وروسته دا اړیکې لاپسې ټینګې شوې. د مېلاد نه دوه پېړۍ وړاندې چې د یونان او باخترې شاهانو د سلطنت دورې سره سمون لري دغه هېواد په سوداگریزو چارو او مراوداتو کې ځانگړی مقام درلود. بلخ د خپل غوره موقعیت په درلودو ددغو لارو د یو ځای کېدو مرکز وو. د ورینسمو مهمې لارې له دې ځایه تېرېده. ورینسمو او اوهم د ورینسمو تاریخي لارې زیات ارزښت درلود. راکړه ورکړه یې په ټولو هېوادونو کې ترسره کېدله. د شمال سوداگریز مالونه به جنوب او د جنوب مالونه د شمال په لور، همدارنگه د ختیځ مالونه به لویدیځو هېوادونو ته له همدې لارې تېرېدل (تنبیوال، ۱۳۹۱: م. ۳۷۲). په دې توگه جنوبي ښارونو پیوستون امکان وموند او د ټولو ښارونو ترمنځ د پیوستون کړۍ رامنځ ته شوه (عارض، ۱۳۸۰: م. ۹). په اوس وخت کې د افغانستان د همکارۍ څخه پرته د جنوبي او مرکزي اسيا هېوادونه دیو بل له امکاناتو څخه گټه نشي پورته کولی. افغانستان پدې وتوانید چې په سیمه کې خپل ځانگړی جیواکونومیکی ارزښت په ډاگه کړي. په اوسني وخت کې د سیمې ټول هېوادونه پدې قانع دي چې د افغانستان له گډون پرته په اسيا کې د هیڅ هېواد تجارتي اړیکې پرمختگ نشي کولی (ریاست مطبوعات/ معاونیت ارتباط استراتیژیک و رسانه ها، ۱۳۹۷: م. ۴۹-۵۰).

د پوهنځیار مظلوم یار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې میاشتني خپرونې د ۱۳۹۹ کال دویمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

افغانستان او د سیمې اقتصاد

افغانستان له جغرافیایي اړخه په سیمه کې ځانگړې ارزښت لري. افغانستان د منځنۍ آسیا، منځنۍ ختیځ او د جنوبي آسیا ترمنځ د یوه پله حیثیت لري او د سیمې د لویو او نویو اقتصادونو (هندوستان او چین) لپاره نړیوالو بازارونو ته د لارې په توگه ارزښت لري. په سیمه کې د تاریخ په اوږدو کې داسې مدنیت نه و او نشته چې پرته د افغانستان له گډون څخه رامنځته شوی وي. د تجارت لرغونې مهمه لاره (د ورینمو لار) له افغانستان څخه تیریدله او په معاصر وخت کې یې یو ځل بیا خپل مهم ستراتیژیک ارزښت بیا وموند. په سیمه کې د نوي وضعیت راڅرگندیدو دا وښوده چې په سیمه کې، منطقه یې اقتصاد ته اړتیا ده. د لاجوردو او ورینمو لاره باید بیا نوې شي. د روسیې، چین او هندوستان ورځ په ورځ پیاوړې کیدونکی اقتصاد په منطقه کې یو نوی وضعیت رامنځته کړی دی چې د افغانستان همکارۍ ته اړتیا لري. افغانستان همدا اوس د سیمې یو شمېر منطقه یې جوړښتونو لکه ^۲ECO, ^۳SCO, ^۴SAARC کې فعال گډون لري. په دې وروستیو کې د چابهار بندر د پرانستلو ترڅنګ، د لاجوردو لار هم پرانیستل شوه. د مالونو تبادله، ترانزیت او بهرنۍ سوداګري د نن ورځې د اقتصاد یو مهم بحث دی. زیاترو هېوادونو خپل اقتصاد د ترانزیت او سوداګرۍ له لارې غوره کړی دی. له نیکه مرغه افغانستان د خپل جغرافیایي موقعیت له پلوه په یوه ډیر غوره دریځ کې دی. ټاپي پروژه، کاسازر (د نوري فایبر پروژه) او دریل پټلۍ پروژه د دې ډول منطقي همکارۍ غوره مثالونه دي. افغانستان کولای شي له خپل ستراتیژیک موقعیت څخه په استفادې د مرکزي آسیا او جنوبي آسیا ترمنځ د یوه پله حیثیت ترلاسه او د تجارت په څلورلارې بدل شي. افغانستان ډیر پخوا هم کله د ورینمو د لارې پر سر پروت و او کله یې د لاجوردو د لارې مهمه برخه جوړوله. اوس چې یو ځل دا امکان برابر شوی دی چې مرکزي آسیا له جنوبي آسیا سره وصل شي، د افغانستان لپاره یو ډیر غوره فرصت دی. د افغانستان مهم دریځ ته په ترکیه کې (د آسیا زړه) په کنفرانس کې د شانګهای د سرمشریزې په غونډه کې او په ۲۰۱۲ م. کال کې د عشق آباد د نړیوال ترانزیت په غونډه کې دې مهمې موضوع ته اشاره وشوه. د سیمې هېوادونو په تیره بیا تاجکستان، چین، ترکمنستان، هند او ازبکستان کلک لیوال دي چې د افغانستان له لارې خپل منځي سوداګري پیاوړې کړي. د چین هېواد ته، افغانستان له اقتصادي او ترانزیتي اړخه ډیر اوچت ارزښت لري. له بلې خوا دا به افغانستان لپاره یو ډیر غوره فرصت وي چې د سیمې د هېوادو له علاقمندیو څخه او د ^۵ECO, ^۳SCO, ^۵WTO او SAARC په سازمانونو کې د غړیتوب په لرلو خپل اقتصاد ته پرمختیا ورکړي. په نړیوال تجارت او اقتصاد کې ورگډیدل په اوسني لړ کې خپل اقتصادي دریځ پیاوړې کول د اوسني عصر یوه تازه او نوې غوښتنه ده. هېڅ هېواد له نړیوال اقتصادي کاروان څخه په انزوا کې نشي پاتې کیدای. له بده مرغه افغانستان له نن څخه ۱۳۰ کاله مخکې له خپلو طبیعي سرحداتو څخه محروم او د استعماري ځواک له استعماري تصمیم سره سم یې یوه برخه جلا او له نړیوالو اوبو سره یې اړیکه پرې او په وچه پورې په یوه ایسار هېواد باندې بدل شو. دا هغه وخت و چې د نړۍ د تجارت

^۱ Economic Cooperation Organization

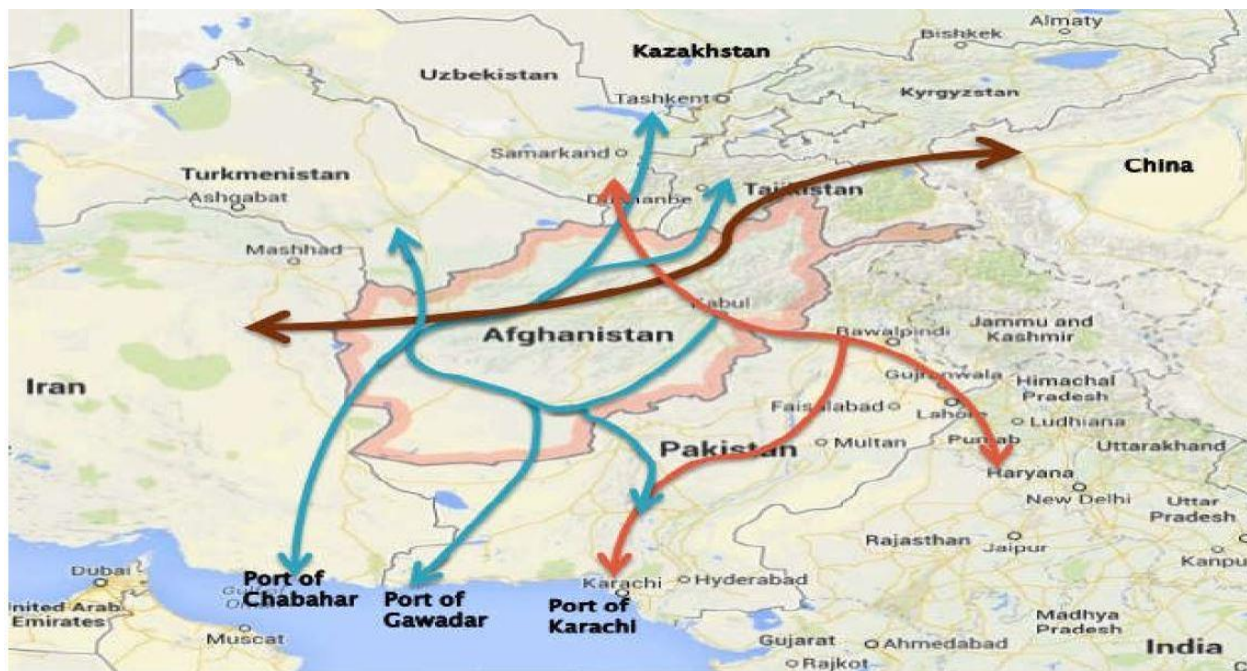
^۳ Shanghai Cooperation Organization

^۴ South Asian Association for Regional Cooperation

^۵ World Trade Organization

د پوهنځیار مظلوم یار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې میاشتني خپرونې د ۱۳۹۹ کال دویمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

مخه، له وچې څخه د سمندر خواته شوه او اتلانتیک د سوداګرۍ لاره شوه. افغانستان چې وچې پورې ایسار او د نړیوال تجارت څخه ګوښه شوی و، اوس بېرته د پاملرنې مرکزي نقطه وګرځیده (د و دیال، ۲۰۱۹: م. ۲-۵).



1. نقشه د نړۍ د مختلفو هېوادونو سره د افغانستان ترانزیتی لارې

<https://www.google.com/search?biw=1600&bih>

د سیمې له هېوادونو سره د افغانستان مهمې پروژې او هوکړه لیکونه

أ. د ټاپي پروژه

دا پایپ لاین یا نل لیکه ۱۸ سوه کلومتره اوږدوالی لري. له ترکمنستان نه د افغانستان د هرات او کندهار له لارې او بیا د پاکستان د کوټې او ملتان څخه هندي پنجاب ته غځول کېږي. دغه نل لیکه به یو کال کې د ۳۳ میلیارده کیوبک متره غاز د انتقال وړتیا لري. که د سیمې په کچه اقتصادي ګټې شریکې شي، د سیاسي ناندريو په لړې کولو کې هم مرسته کولی شي. هر کال به پاکستان افغانستان ته د ترانزیت په برخه کې سلگونه میلیونه ډالره ورکوي. افغانستان به هر کال د صفر اعشاریه ۶ میلیارده متر مکعب غازو څخه برخمن کېږي. او په هغو سیمو کې چې دغه نل لیکه تېرېږي وګړو ته د کار زمينه برابره وي. د ټاپي پروژه نه یوازې افغانستان بلکې د سیمې ټول هېوادونه له اقتصادي ګټو برخمن کوي. ترکمنستان اوس مهال ۳۵ میلیارده متره مکعب غاز په چین پلوري خو چین دغه غاز له ترکمنستان نه په ټیټه بیه اخلي، له همدې امله ترکمنستان غواړي پر چین تکیه کمه کړي چې وکولی شي خپل غاز په مناسبه بیه وپلوري. هغه سیمې چې دا نل لیکه به ورڅخه تېرېږي، هلته به کاروبار و غوړېږي. هټی، هو ټلونه او بازارونه به جوړ

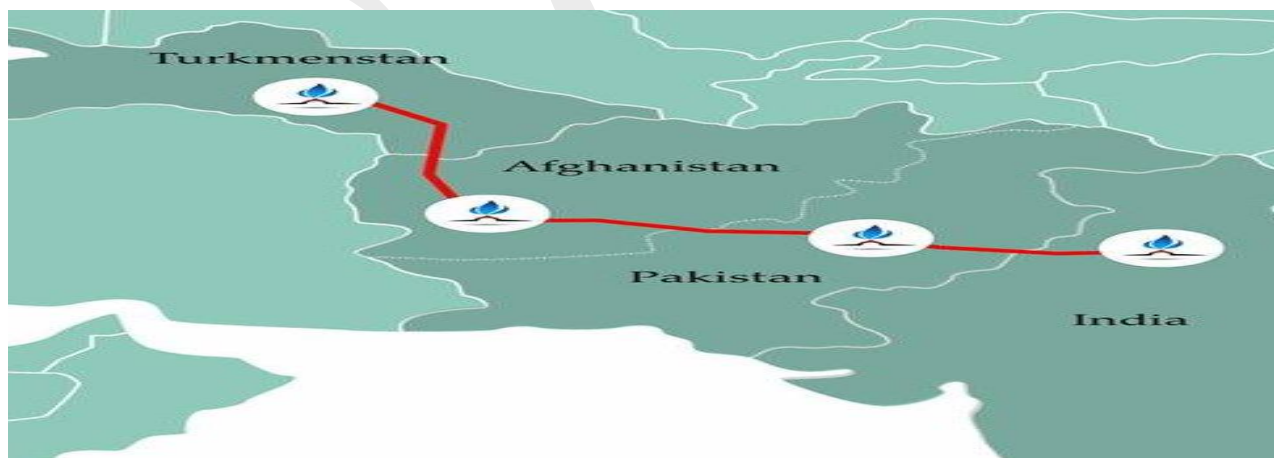
د پوهنځي مظلوم يار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې مياشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دويمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

شي، ډيرخايي وگړي به د نل ليکي د ساتنې په موخه په دندو وگمارل شي او ډير وگړي به په بېلابېلو دندو کې مصروف شي (پسرلی، ۲۰۱۲، م: ۴).

د افغانستان لپاره د تاپي پروژې ارزښت

- ۴۰۰ ميليونه ډالر ه کلني حق العبور
- زرگونه کاري فرصتونه
- د بريننا فرعي سټيشنونه
- اقتصادي وده
- د حکومت د عوايدو ډيروالی
- د صنايعو پراختيا
- د صنعتي حرارتي بريننا توليد
- په سيمه کې د افغانستان د جيوپوليتيک موقعيت تشييت
- https://www.bbc.com/pashto/world/2015/12/151216_importance_tapi_r

د تاپي پروژه په لومړيو کې يوازې د گازو د نل ليکې پورې ځانگړې کيده اما په اوس وخت کې په يو پرمختللي اقتصادي پروژه بدله شوې چې ددې پروژې سره سره پاکستان ته بريننا ، فايبر نوري او اورگاډي پټلۍ چې ترکمنستان به له پاکستان سره وتري، هم سرته ورسېږي (رياست مطبوعات/ معاونيت ارتباط استراتيژيک و رسانه ها، ۱۳۹۷، م: ۵۳).



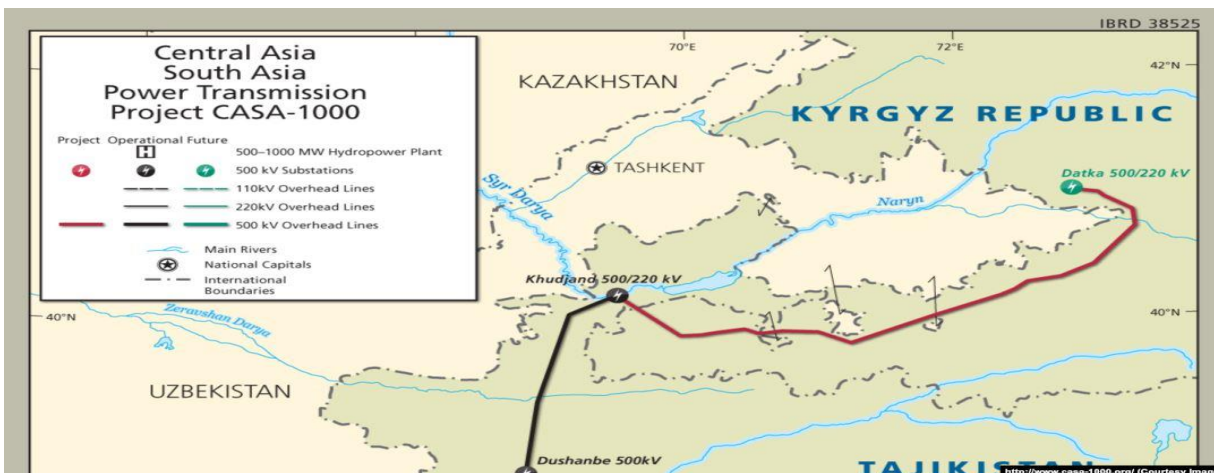
نقشه: د ترکمنستان، افغانستان، پاکستان او هندوستان ترمنځ د تاپي مهمه اقتصادي پروژه

<https://www.google.com/search?biw=1600&bih=708&bm=isch&...>

د پوهنځي مظلوم يار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې مياشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دويمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

ب. کاسازر

د "کاسا ۱۰۰۰" پروژه له ترکمنستان، قرغزستان او تاجکستان هېوادونو څخه د افغانستان له لارې پاکستان ته د برېښنا د انرژۍ د لېږد پروژه ده چې پر بنسټ به یی ۱۳۰۰ میگاواټه برېښنا د افغانستان او تاجکستان له لارې، پاکستان ته ولېږدول شي. د خپرو شوو راپورونو په اساس به لدې څخه ۳۰۰ میگاواټه برېښنا افغانستان ته ارزانه بیه واخلي او پاتې ۱۰۰۰ میگاواټه به پاکستان ته انتقال شي چې د چارواکو په وینا ددې پروژې په عملي کېدو سره به افغانستان ته په کال کې ۴۵ میلیونه ډالره د ترانزیت حق ورکول کېږي (امین، ۲۰۱۲: ۵).



۳. نقشه: ترکمنستان، قرغزستان، تاجکستان او د افغانستان له لارې پاکستان ته د کاسا ۱۰۰۰ پروژه

<https://www.google.com/search?biw=1600&bih=708&tbm=isch&sa>

ج. لاجوردولار

د لاجوردو مسیر چې افغانستان د ترکمنستان، اذربایجان او گرجستان له لارې له اروپا سره نښلوي د افغانستان لپاره د پام وړ اقتصادي او تاریخي ارزښت لري. دغه لاره به له یوې خوا د ورېښمو د لرغوني لارې لرغوني ترانزیتی مسیر یو ځل بیا راژوندی او له بل پلوه به افغانستان د اروپا، منځني ختیځ او سویلي اسیا ترمنځ د اړیکې یوې مهمې کړۍ حیثیت پیدا کړي، چې د ترانزیت له درکه به هر کال په میلیونونو ډالر عواید د افغانستان په برخه شي. دغه لار به د افغانستان، ترکمنستان، اذربایجان او گرجستان لپاره نه یوازې ترانزیتی لاره وي چې سوداگریزه راکړه ورکړه په کې ترسره کېږي، بلکې د منځنۍ اسیا هېوادونه غواړي چې د دې لارې په اوږدو کې پر نورو لویو زېږنایي پروژو پانگونه وکړي. د افغانستان اسلامي جمهوریت، ترکمنستان، اذربایجان، گرجستان او ترکیې ترمنځ د لاجوردو لارې پنځه اړخیزه ترانسپورتي، سوداگریز او ترانزیتی هوکړه لیک، چې د سوداگریزې راکړې ورکړې او ترانسپورتي انزوا د له منځه تلو لامل گرځي. (د ستراتیژیکو اړیکو او رسنیو معاونیت، ۱۳۹۸: ۱۴-۱۵)

د پوهنځیار مظلوم یار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې میاشتني خپرونې د ۱۳۹۹ کال دویمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.



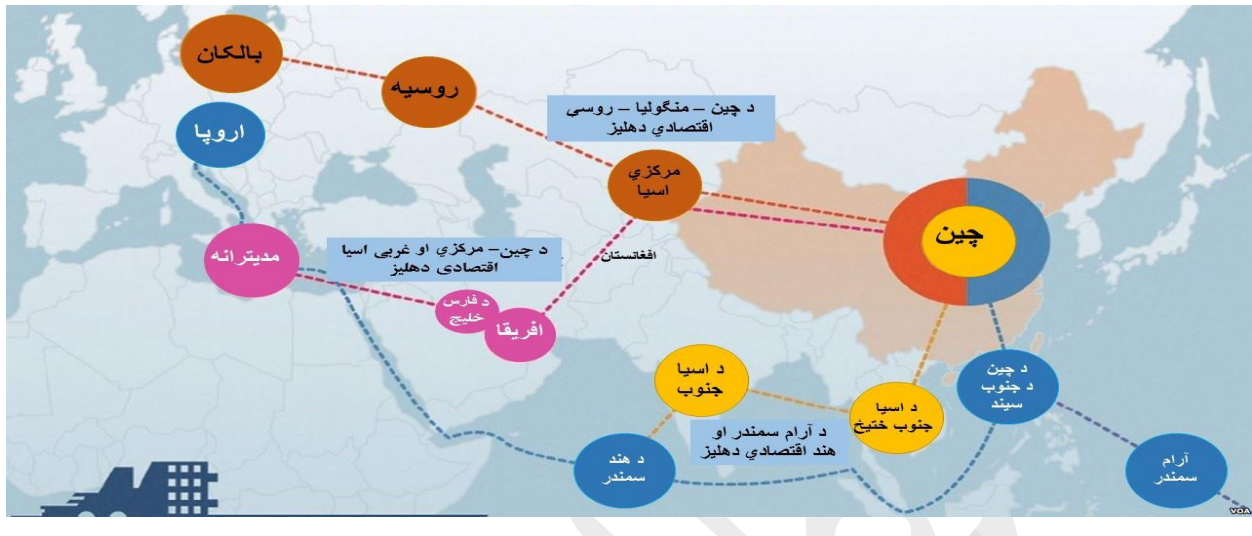
۴. نقشه: په سیمه کې د لاجوردو مهمه ترانزیتی او اقتصادي لار

<https://www.google.com/search?biw=1600&bih>

د. د ورینمو لار

افغانستان له پخوا په یوه مهمه څلور لاره کې پروت دی چې د ورینمو لار ورڅخه تېریدله. د ورینمو لویه لاره د ختیز، لویدیغ، شمال او جنوب ترمنځ پرته ده او د ډېرو غرونو، دښتو، جلگو او سیندونو له لارې تیرېږي. ډېر نامتو وگړي پلي یا سپاره په دې لاره تېر شوي دي او ددې هېواد د تاریخ په جوړولو کې یې خپله ونډه اخستې ده. په دې وگړو کې لوی پاچایان او امیران هم د یادولو وړ دي لکه: د مقدوني پاچا سکندر، له مغولستان څخه چنگیز، له منځني آسیا څخه گوډ تیمور او بابر او داسې نور یادولی شو. ډېر شمېر زوړو سیاحانو لکه فاهیان، هوان سانگ، چینایي بودايي راهبانو، کوریایي بودايي راهب هوی چو، مراکشي جغرافیه پوه ابن بطوطه او د وینس نامتو سوداگر مارکوپولو د افغانستان په لاره کې اوږده سفرونه کړي (الن، ۲۰۰۱: ۲).

د پوهنېار مظلوم یار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې میاشتني خپرونې د ۱۳۹۹ کال دویمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې



۵. نقشه: د ورېنمو تاریخي او ترانزیتی لار

<https://www.google.com/search?q=/D9/>

۵. چاه بهار بندر

اوس په سیمه کې داسې یوه اړتیا او فکر رامنځته شوی چې د مرکزي آسیا هېوادونه له جنوبي آسیا سره تجارتي اړیکې ولري او دغه سوداګري به د سمندر له لارې ارزانه او په لوی حجم ترسره کېږي، دا ځکه چې سمندري ترانزیت وسایل د وچې په پرتله د پیرو محمولو (پیتیو) ګنجایش لری. د چاه بهار بندر د ایران په سیستان او بلوچستان ولایت کې، چې د ایران جنوب ختیځ لوري ته پروت دی، موقعیت لري. دا بندر او بوته د افغانستان د سیده او د هند لپاره د افغانستان او ایران له لارې د منځنۍ آسیا هېوادونو ته د لاسرسي لپاره خورا ډېر ستراتیژیک ارزښت لري. له چاه بهار بندر څخه د افغانستان د سرحدي ولایت نیمروز تر مرکز زرنج پورې ۸۸۳ کیلو متره لاره ده. په ۲۰۰۹ زېږديز کال کې له زرنج تر د لارام پورې سپک د هند د سرحدي سپکونو د ادارې له خوا ورغول شو. دا سپک د افغانستان څلور و مهمو ولایتونو هرات، کندهار، کابل او بلخ ته د رسېدو غوره لاره بلل کېدای شي. دغه راز چاه بهار بندر د مرکزي آسیا هېوادونو لپاره د هند سمندرګي ته د لاسرسي موندلو تر ټولو غوره لاره ده. د دې لپاره به د ایران او افغانستان له لارې د ۷۲۰۰ کیلو مترو په واټن له شماله د جنوب پر لور د هلېز جوړېږي او تر څنګ به یې هندوستان وکولای شي، په

د پوهنځیار مظلوم یار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې میاشتني خپرونې د ۱۳۹۹ کال دویمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

پراخه توگه د منځنۍ اسیا پنځو مارکېټونو، روسیې او په نهایت کې اروپا ته لاره پیدا کړي (متفی و همکاران، ۱۳۹۷م: ۲۲).



۲- نقشه: د چابهار بندر

<https://www.google.com/search?biw=1600&bi>

مناقشه

افغانستان تقریباً نسبتاً پرمختیایي هېواد دی، چې د اقتصاد له پلوه ډیر وروسته پاتې دی. دغه اقتصادي وروسته پاتې والی، د دغه هېواد وگړي له راز راز ټولنیزو ستونزو لکه بیکاري، نفاق، اعتیاد، مهاجرتونو، جنگونو، تعصباتو، ناروغیو، بیسوادي، فساد او دې ته ورته بدمرغیو سره مخامخ کړي دی. له نیکه مرغه اوس دغه هېواد د خپل ډیر مهم جیوپولیتیک او جیواکونومیک موقعیت، طبیعي قیمتې زیرمو، غوره اقلیم او د یو شمیر محصولاتو د تولید په مطلق گټې باندې فکر کوي او د خپل اقتصاد د غوره کیدو او پرمختگ لار هواروي. له دې امله چې په وچه کې پروت هېواد دی، خو غواړي چې اوبو ته لار ومومي او لکه د پرمختللو هېوادو په شان ځان د تجارت نړیوال مسیر ته ورگډ کړي. د همدې موخې د ترلاسه کولو لپاره یې د وچې پنځو بندرونو، د اوسپنې د سیمه ییزې پټلۍ شبکې، سیمه ییزو اقتصادي سازمانونو، نږدې تجارتی بندرونو او ترڅمکې لاندې منابعو په اړه فکر وکړ. د ټاپي پروژه، کاسازر، چابهار او د سوداګرۍ د هوابی دهلیزونو ترڅنګ یې د لاجوردو د لارې په پرانیستو هم اقدام وکړ. د افغانستان حکومت د اقتصادي برنامې په ترڅ کې د متحده عربي اماراتو د ۲۰۰ میلیون ډالرو مرسته د افغانستان د پنځو بندرونو جوړولو ته په پام کې ونیوله. د (ریکا) او (د اسیا زړه) په کنفرانسونو کې یې د سیمې هېوادونه دې ته وهڅول چې د یوه منطقوي اقتصاد په رامنځ ته کولو سره د سیمې د هېوادونو ترمنځ د گډ تفاهم او مرستو زمینه برابره کړي. په دې لړ کې یو هم د افغانستان له لارې د جنوبي او مرکزي آسیا تړل دي. اوس د دغه پلان

د پوهنځیار مظلوم یار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې میاشتني خپرونې د ۱۳۹۹ کال دویمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

ژر پلي کېدو ته لار هواره شوې ده. دغه ټول مثالونه د افغانستان ځوان نسل ته د امیدوارۍ غوره خبرونه دي. افغانستان اوس د خپلو کانونو، د اوبو سرچینو او لویو لارو لپاره د بل هر وخت په پرتله یوه سنجول شوی ستراتیژي جوړه کړې ده. په وچه کې د ایسار والي لوی ستونزې ته د حل یوه غوره او گټوره طرح د وچې پنځه بندورنه دي، چې د مرکزي او جنوبي آسیا هېوادونو بې هرکلی کړی دی. له نن څخه تقریباً دوه زره کاله مخکې له همدې مسیر څخه د ورینمو لویه او مشهوره سوداگریزه لار تیریده چې افغانستان یې د تگلوري یوه برخه وه. هغه مهال افغانستان د بیلابیلو تاریخي تمدنونو د تقاطع نقطه او د لویو کاروانسرایونو، لوړ صنعت او غوړیدلی فرهنگ لرونکی هېواد و. د دغې لارې په فعاله کیدو سره د شریکو هېوادو تجارت او اقتصاد کې ژور مثبت بدلون او د سیاسي اړیکو نږدې کیدل او د فرهنگي اړیکو تقویه کیدل پیاوړتیا مومي. د دغې نسلوونکي لارې په واسطه به څلور نیم میلیارده وگړي یو بل سره دوستانه اړیکې پیدا کړي. افغانستان له دې لارې ډیرې گټې ترلاسه کوي. د دې ترڅنګ زموږ په سیمه کې د ورینمو د لارې او د چین- پاکستان د اقتصادي دهلیز زیربنايي پروژې هم پیل شوي دي، چې یوه بل تقویه کوي. تر دې مخکې د چابهار بندر هم د افغانستان لپاره یوه لاسته راوړنه وه چې د ایران، افغانستان او هند په توافق کار ورباندې وشو. دغه زیربنايي سترې پروژې د افغانستان ځوان نسل ته غوره زیری دی. افغانستان به وتوانېږي یو ځل بیا خپل پرتل ترلاسه او له اقتصادي پلوه به پر ځان بسیا شي.

پایله

افغانستان په اسيا کې د ورېنمو د لارې پر سر پروت او د سیمې د هېوادونو او څېړو اکونود سياسي غوښتنو د یوې څلور لارې حیثیت لري، چې پخواني شوروي اتحاد له ړنگېدو وروسته یې جیو پولېتیک ارزښت نور هم زیات شوی دی او او سمهال د کسپین سمندرګي چاپېریال د شوروي خپلواک جمهوریتونو او د هندو پاکستان تر منځ یې له شماله جنوب ته د ځمکني ترانزیتی لارې په توګه یو ځانګړی موقف خپل کړی دی. د افغانستان جغرافیایي موقعیت ډېر یو ځانګړی اړخ لري، ځکه چې یو اړخ ته یې د سابقه شوروي پنځه هغه جمهوریتونه (تاجکستان، ازبکستان، ترکمنستان، قرغیزستان او قزاقستان) سره چې ډېره غوره ترانزیتی سیمه ده، چې له دريو جمهوریتونو سره خو افغانستان ګډه پوله هم لري. دغه هېوادونه د نړۍ په کچه د تېلو ډېرې لوی زېرمې او طبیعي شتمني لري، چې یو پلو ته یې د روسې بازار پروت دی او بل پلو ته یې د هند د بحر تودې اوبه او د پاکستان، هندو-چین تجارتي بازار. ځکه نو افغانستان یو ډېر ځانګړی جغرافیایي موقعیت لري، چې د اسيا نور هېوادونه د داسې یو موقعیت خوبونه ویني.

افغانستان د خپل جغرافیایي موقعیت پر بنسټ د منځنۍ اسيا تر ټولو ارزښتمن ټاټوبی ګڼل شوی دی. خو د دې موقعیت ارزښت هغه وخت لا زیات شوی چې د مېشتو اولسونو په مرسته، د ځواکمن او پیاوړې دولت تر واکمنۍ لاندې راغلل. د تاریخ پاڼې دا مطلب بیله شکه تائیدوي چې په افغانستان کې سیاسي ثبات او پیاوړی ولسي واکمني د سیمې او نړۍ لپاره د سولې او ډاډمنې ودې همیشنی پیغام لرلی دی. که افغانستان وغواړي چې د خپل ستراتیژیک، جغرافیوي، جیو پولیتیک او جیواکونوميک موقعیت څخه سمه ګټه واخلي، نو د اړوندو مسئلو لپاره لکه: په هېواد کې سولې او ثبات، بڼې حکومتولۍ او د خپلو ترانزیتی زیربناوو د سمې ودې لپاره باید یو منظم

دپوهنځیار مظلوم یار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې میاشتني خپرونې د ۱۳۹۹ کال دویمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

لرليد رامنځته کړي. دې لرليد ته د رسيدو لپاره ټاکلې پالیسي گانې، اړینې کړنلارې رامنځته او په رښتینولۍ سره یې پلې کړي. د دې لپاره په هېواد کې ثبات او سوله کلیدي او مهم عناصر دي او که څوک په هېواد کې بنسټيزي، غوره نظام، رښتیني خپلواکي او سوکالي غواړي نو په گډه او په ملي عزم دې ورته کار وکړي.

ماخذونه

۱. امين، عبد الباقي. (۲۰۱۲) په افغانستان کې د انرژۍ وضعیت، ټوټاپ او کاسا زر پروژې. د ستراتيجيکو او سيمه ايزو څېړنو مرکز.
۲. الن، جان. (۲۰۰۱) خپل هېواد وپيژنئ. ژباړن. احمد تکل. افغان نشراتي اداره (انا).
۳. باوری، رسول. () لرغونی افغانستان او د ورېښمو تاريخي لار. افغان جرمن انلاين خپرندويه ټولنه.
۴. پسرلی، صيام الدين. (۲۰۱۲) تحقق پروژه تاپی، امیدی برای توسعه اقتصادی کشور. اتاق تجارت و صنایع افغانستان.
۵. پیشگاهی فرد، زهرا و رحیمی، سردار محمد. (۱۳۸۷) جایگاه افغانستان در ژئواستراتژي نظام نوین جهانی. نشریه تحقیقات کاربرد علوم جغرافیایی، ج ۸، ش ۱۱.
۶. تڼیوال، محمد ظریف. (۱۳۹۱) د افغانستان عمومي جغرافیه جلال اباد: عبدالمجید مومند کتاب پلورنځی.
۷. ځل، سیدنورالله. (۱۳۹۰) د افغانستان پېژندنې لنډه لاره. جلال اباد: مومند خپرندويه ټولنه.
۸. د استراتيجيکو اړيکو او رسنيو معاونیت. (۱۳۹۲) د ملي وحدت حکومت درې کلنو لاسته راوړنو ته لنډه کتنه. د جمهوري ریاست عالي مقام دفتر لوی ریاست.
۹. دوديال، محمد بشير. (۲۰۱۹) سيمه یيز اقتصاد، اړتيا او له دې پلوه په سيمه کې د افغانستان دريځ. آريانا افغانستان آنلاين.
۱۰. ریاست مطبوعات / معاونیت ارتباط استراتيجيک و رسانه ها. (۱۳۹۷) نگاهی به دستاوردهای حکومت وحدت ملی. انتشارات: ریاست عمومی دفتر مقام عالی ریاست جمهوری.
۱۱. عارض، غلام جيلاني. (۱۳۸۰) د افغانستان لويې لارې. ژباړن. نور محمد سهيم. پېښور: د اړيک د گړخنده کتابتونونو اداره.
۱۲. عظيمي، محمد عظيم. (۱۳۹۰) افغانستان و نقاط شگفت انگيز آن. انتشارات بين المللی الهدی.
۱۳. فرهادي، روان. (۲۰۰۱) افغانستان چهارراه آسيا. پشاور: بنياد انتشارات جهانی.
۱۴. متفی، عبدالقدير و همکاران. (۱۳۹۷) تحليل استراتژيک بندر چابهار. انستيتوت مطالعات استراتژيک افغانستان.
۱۵. نیازی، محمد داود. (۱۳۹۷). د افغانستان ترانزيت. کابل: سوله خپرندويه ټولنه.
۱۶. وثوقی، سعیدو همکاران. (۱۳۹۰) تبیین جایگاه افغانستان به عنوان کانون چند زیر سیستم منطقه ای با تاکید بر منطقه آسیای جنوبي و نقش هندوستان. آسیای مرکزی و قفقاز شماره ۸۷.

د پوهنځي مظلوم يار دغه علمي مقاله د ننگرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې مياشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دويمه گڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

Faculty of Education

Department of Geography

Assist. Prof. Fayaz Gul Mazloum Yar

Contact: 0789191058

Geo-political and geo-economical Location of Afghanistan in the Region

Abstract:

Afghanistan has a greater geographical magnitude and history. It is considered the commercial and emigrational way between east and west and also of southern and central Asia.

On Afghanistan axis; through regional connective projects' development, we can call Istanbul procedure and Rica economical diplomacy a framework achievement. Some of them are as follow. The three-dimensional treaty-letter on the development of Chabahar boarder amongst Afghanistan, Iran, and India, Lajeward's (Azure stone) route developmental agreement, railroad bed projects among three countries (Turkmenistan, Afghanistan, and Tajikistan), inauguration and primary process completion of Atta Murad Railroad bed, TAPI, KASAZR, digital silks' lobby, carriage of five hundred kilowatt power by TAPI and other regional connective projects are its vivid examples. Furthermore, we can say that Afghanistan is being called the connective point of Asia, which links southern Asia with central Asia and eastern Asia with western Asia. Overall, it connects most of the Asian countries with Europe. These are what that demonstrates the geo-economical and geopolitical value and location of Afghanistan in the region. This article is based on description and library form, which contains information from diverse sources, such as different articles, various books and different internet sites. It is being focused in the article that how Afghanistan can utilize its distinctive geographical location and as an Asian intersection how can it discover it's geo-economic and geopolitical significance and exploit this status.

Keywords:

Afghanistan, Central Asia, Transit, Geo-Politics and Geo-Economics

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**